

PAPER DETAILS

TITLE: ÇORLU'DA ESKİYALIK VE DİGER SUÇ OLAYLARI (1560-1699)

AUTHORS: Selma KUSU

PAGES: 75-97

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1611682>

ÇORLU'DA EŞKIYALIK VE DİĞER SUÇ OLAYLARI (1560-1699)

Selma KUŞU*

Öz: İstanbul'un fethinden sonra tamamen Türk hâkimiyetine giren ve Türk-Osmanlı şehir yapısına uygun bir şekilde gelişme gösteren Çorlu, İstanbul'un et ve hububat iâşesinde önemli bir işleve sahip olmasının yanı sıra bulunduğu mevkiî açısından doğu-batı/batı-doğu yol güzergâhında yer alan bir menzil şehriydi. Çalışmada 1560-1699 yılları arasında Çorlu'da sosyal huzuru bozan asayiş sorunları ele alınacaktır. Araştırmanın ana kaynağı mühimme defterleri olup bu defterdeki veriler ışığında Çorlu'da eşkıyalık, hırsızlık, adam yaralama ve öldürme, ev basma ve zina gibi suçların işlendiği tespit edildi. Bu bağlamda çalışmada suç türleri, suçlu profilleri, suçu sabit olanlar için öngörülen cezai müeyyideler hususunda değerlendirmeler yapıldı. Ayrıca burada kişileri suç işlemeye iten nedenler de sorgulandı. Bu konuda her ne kadar belgeler tatmin edici bilgi içermese de suçun ve suçlunun ortaya çıkışında psikolojik, ekonomik, sosyo-kültürel birtakım nedenlerin olduğu varsayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Çorlu, Mühimme, Eşkıyalık, Suç, Ceza.

BANDITRY AND OTHER CRIME EVENTS IN ÇORLU (1560-1599)

Abstract: Çorlu, which fell completely under Turkish rule after the conquest of Istanbul and developed in accordance with the Turkish-Ottoman city structure, had an important function in the supply of meat and cereals of Istanbul. It was also a city of menzil (halting-place) located on the east-west / west-east road route in terms of its location. In this study, the security problems that disturbed social peace in Çorlu between the years 1560-1699 will be discussed. The main source of research is mühimme defters. In the light of the data in these defters, it was determined that crimes such as banditry, theft, injury and murder, home invasion, and adultery were committed in Çorlu. In this context, the study evaluated the types of crime, offender profiles, and prescribed punishment for those whose were proven guilty of the offense. In addition, the reasons that push people to

* Dr. Selma Kuşu, kususelma@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8421-9920.

commit crimes were also questioned here. Although the documents do not contain satisfactory information on this subject, it can be assumed that there are some psychological, economic, socio-cultural reasons in the emergence of the crime and the criminal.

Key Words: Çorlu, Mühimme, Banditry, Crime, Punishment.

Giriş

Toplumu oluşturan bireylerin bir arada, huzur ve güven içerisinde yaşamlarını idame ettirebilmeleri için, içinde yetiştikleri/mensubu oldukları toplumun belirlediği kural ve normlara uymaları gerekmektedir. Bu kural ve normlardan sapma ise suçu doğurmaktadır.¹ Bu bağlamda suç “*törelere ve ahlâk kurallarına aykırı davranış ya da bir toplumda haksız sayılıp yazılı yazısız kurallarla yasaklanan ve yaptırımı bağlanan eylem*” diye tarif edilmektedir.² İslam hukukunda suçun açıklaması ise genelde şu şekilde yapılmaktadır: “*Allah Teala’nın had ve ta’zir cezalarıyla işlenmesini yasakladığı hukuka aykırı fiillerdir.*” Bu doğrultuda suçlar üç temel kategoride değerlendirilmektedir: Had, kısas ve ta’zir. Had suçları kapsamında hırsızlık, yol kesme-silahlı gasp ve soygun, zina, zina iftirası, şarap içme-sarhoşluk, dinden dönme ve isyan (bağy) sayılmaktadır. Kısas suçları, cana ve vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlardır. Ta’zir suçları ise, düzenlenmesi devlet başkanına ve hâkime bırakılmış suçları kapsamaktadır.³

Osmanlı, suç ve ceza hukuku hususunda İslam hukukunu referans almıştı. Ancak İslam hukuku ta’zir suç ve cezaları konusunda devlet başkanına geniş bir takdir yetkisi tanıdığından Osmanlı padişahları ta’zir ve suç cezalarının düzenlenmesini kanunnameler yoluyla yapmıştı. Dolayısıyla kadılar, ele aldıkları davalarda suçun türüne ve ispat şekline göre şer’î veya örfî kanunlara uygun olarak bir hükme varırdı.⁴ Bu bağlamda, Osmanlı ceza hukukunda suçu sabit olan kişilere ölüm, hapis, kürek, para ve sürgün gibi cezaların yanı sıra nadir de olsa el kesme⁵ ve recm⁶ cezaları verilmişti.

¹ Sulhi Dönmezer, *Kriminoloji*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., İstanbul 1981, s. 59-60.

² Mehmet Boynukalın, “Suç”, *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 453.

³ M. Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yay., İstanbul 2012, s. 158-159.

⁴ M. Akif Aydın, “Ceza”, *DİA*, C. 7, İstanbul 1993, s. 478.

⁵ Osmanlı’da hırsızlık suçuna nadir de olsa had cezasının verildiği bilinmektedir. Bkz. Ömer Menekşe, *XVII. ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Hırsızlık Suçu ve Cezası*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1998, s. 110-112.

⁶ İslam ceza hukukunda zina suçunun cezai yaptırımı bekârlar için 100 değnek, evliler için ise ölümdür (recm). (Aydın, *age.*, s. 191). Buna rağmen Osmanlı’da zina suçu için verilen recm cezasının yalnızca bir defa uygulandığı tespit edilmektedir. Bkz. Ömer Menekşe, “Osmanlı’da Zina Cezası Olarak Recm”, *Marife*, C. III, S. 2, Konya (2003), s. 7-18.

Bu çalışmada ise 1560-1699 tarihleri arasında Çorlu kazasında işlenen suçlar hakkında bir değerlendirme yapılacaktır. Ancak öncelikle Osmanlı döneminde Çorlu kazası hakkında kısa bir malumat vermek yerinde olacaktır. Çorlu, İstanbul'un fethinden sonra tamamen Türk hâkimiyetine girmiş; bölgeye gerek fetihten önce ve gerekse fetihten sonra Anadolu'nun muhtelif yerlerinden getirilen Türkler yerleştirilmişti. Türk-Osmanlı şehir yapısına uygun bir şekilde gelişme göstermeye başlayan Çorlu, bir zaman sonra kaza hüviyetine haiz olup Vize sancağına bağlanmıştı.⁷ 17. yüzyıl yazarı Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre Çorlu'da 15'i Müslüman ve 15'i gayrimüslim olmak üzere toplam 30 mahalle mevcuttu.⁸ Kaza halkının temel geçim kaynağı ziraat ve hayvancılıktı. Öte yandan Çorlu, İstanbul'un iâşesinde mühim bir yere sahipti. Burada istihsal edilen tarımsal ve hayvansal ürünlerin bir kısmı İstanbul'a sevk edilirdi. Örneğin Çorlu ve civar kazalardan tedarik edilen buğday, mercimek ve nohut benzeri tarım ürünleri arabalarla Rodosçuk İskeleye'ne indirilir ve buradan İstanbul'a gönderilirdi.⁹ Ayrıca Çorlu, İstanbul'un ihtiyacı olan kasaplık koyunların nakledilmesinde de önemli bir işleve sahipti. Şöyle ki, Rumeli'nin çeşitli bölgelerinden temin edilen kasaplık koyunlar İstanbul'a sevk edilmeden önce Çorlu ve diğer bazı kazalardaki kışlaklarda bir süre bekletilir; koyunların bakımı ve beslenmesi yapıldıktan sonra peyderpey İstanbul'a sevk gerçekleşirdi.¹⁰ Çorlu'nun ön plana çıkan diğer bir önemli işlevi de menzil şehri olmasıdır. Bilindiği üzere, menziller, başta askerî amaçlar olmak üzere haberleşme, ticaret, hac ve seyahat maksadıyla yolculuk edenlerin konaklaması için tasarlanmış duraklardı. Nitekim Çorlu da İstanbul'dan Belgrad'a kadar uzanan işlek bir yol güzergâhı üzerinde yer alıyordu. Bu yol güzergâhını kullanarak İstanbul'dan Avrupa içlerine gidip-gelenler Çorlu'da konaklardı. Diğer taraftan sefer için İstanbul-Belgrad yolunu kullanan ordunun konaklama masrafları, erzak ve diğer ihtiyaçları

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mine Şenel, *Çorlu Kazası'nın Tarihçesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1964.

⁸ *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne*, C. 3, 1. Kitap, (haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı), YKY, İstanbul 2006, s. 387.

⁹ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *MHM.d*, nr. 28, s. 185, hüküm no: 431, 25 Receb 984; nr. 71, s. 257, hüküm no: 480-481, 3 Zi'l-kade 1001; nr. 71, s. 362, hüküm no: 676, 12 Zi'l-hicce 1001.

¹⁰ 1576 senesinde yazılan emirde, Vize, Çorlu, İpsala kazalarında kışlayan koyunların celepleriyle beraber İstanbul'a sevk olunmaları emredilmişti. (BOA, *MHM.d*, nr. 28, s. 392, hüküm no:1022, 15 Ramazan 984) Başka bir emirde ise, İpsala, Ferecik, Hayrabolu, Malkara ve Çorlu'daki kışlaklarda bulunan kasaplık ve sair koyunların miktarının tespit edilip merkeze bildirilmesi emredilmişti. BOA, *MHM.d*, nr. 42, s. 211, hüküm no: 656, 29 Muharrem 989.

kazadan temin edilirdi.¹¹ Dahası Çorlu ve civarına avlanmak için gelen padişah ve mahiyetindekilerin konaklama masrafları da Çorlu halkı tarafından karşılanırdı.¹² Şunu da eklemek gerekir ki, yolcuların emniyetli bir şekilde seyahat etmesi için hem yollarda hem de konaklama yerlerinde gerekli tedbirlerin alınması elzemdi. Çünkü yolculuk esnasında yağmalama ve hırsızlık hadiseleriyle sık sık karşılaşılırdı. Bu türden suç eylemlerinin mağdurları arasında tüccarlar dikkat çekse de¹³ toplumun üst kesiminden kişilerin de seyahat ederken zarara uğradıkları görülür.¹⁴

Çalışmada, Çorlu'da gerçekleşen suç olaylarının tespiti için mühimme defterleri¹⁵ kullanıldı. Bu defterlerdeki veriler ışığında öncelikle eşkıyalık hadiseleri üzerinde durulacak ve sonrasında hırsızlık, darp/cinayet, zina gibi şahsa/mala ve ahlâka karşı işlenen suçlar analiz edilecektir. Diğer yandan suç olaylarında fail ve mağdurun özellikleri hakkında ise kısmen değerlendirme yapılabilecektir. Şu sebeple ki, belgelerde gerek suça karışan kişilerin ve gerekse mağdurların isimleri, cinsiyeti, ikamet yerleri, meslekleriyle ilgili birtakım ayrıntılara ulaşmak mümkündür; ancak yaşları ve medeni durumları hakkında yeterli kadar bilgi mevcut değildir. Dahası mühimme defterleri, kişilerin suç işleme sebepleri konusunda ise neredeyse

¹¹ Bkz. Sema Altun, "XVII. Yüzyıl Sonlarında İstanbul-Edirne Arasındaki Menziller ve Bazı Menzilkeş Köyler", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 39, Ankara (2006), s. 75-99; *Osmanlı Belgelerinde Çorlu*, (haz. Nuran Koltuk), Çorlu Belediyesi Yay., İstanbul 2017, s. 50.

¹² *Osmanlı Belgelerinde Çorlu*, s. 34.

¹³ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler: Kent Mekânında Ticaret, Zanaat ve Gıda Üretimi 1550-1650*, (çev. Neyyir Kalaycıoğlu), TVY Yay., İstanbul 2000, s. 80-84.

¹⁴ Örneğin 1695 yılının Kasım ayında Çorlu kadısına gönderilen emirde, Valide Sulta'nın merhum Karabiber-zade İbrahim'e ait hanede konaklayacağı bildirilmişti. Bu yüzden söz konusunu mekânda ne bir yolcu ne de dışarıdan bir ferdin konaklamasına müsaade edilmeyip mekânın yabancılardan korunması için emir verilmişti. (BOA, *MHM.d*, nr.106, s. 305, hüküm no:1227, 10 Rebi'ü'l-âhir 1107). Konaklama yerinde gerekli tedbirler alınmasına rağmen yolların güvenliğinin sağlanmasında zaafiyet olduğu görülür. Nitekim eşkıyalar, Tekirdağ Yarpınarı mevkiinde sultana ait olan para ve eşyaları gasp etmişti. Eşkîyalardan bazıları ele geçirilmiş ve diğerlerinin yakalanması için emir verilmişti. BOA, *MHM.d*, nr. 108, hüküm no: 1104, 1102, 1107, sene 1107.

¹⁵ Bu defterler, Divan-ı Hümayun toplantılarında ülke gündemini meşgul eden askerî, siyasî, idarî, sosyal, mali ve benzeri meselelerle ilgili alınan kararların kaydedildiği defterlerdir. Defterler, sadece devlete ait iş ve meseleleri değil, aynı zamanda taşra mahkemelerinde çözülemeyen davaları ve bunlarla ilgili kararları da ihtiva etmektedir. Bkz. Feridun Emecen, "Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*, C. 3, S. 5, (2005), s. 129-136.

sessiz kalmaktadır. Yine de suçun ve suçlunun ortaya çıkışında psikolojik, ekonomik, sosyo-kültürel birtakım nedenlerin olduğu varsayılabilir.

1. Eşkîyalık

Eşkîyalık,¹⁶ genelde “*silahla yahut başka bir şekilde zor kullanarak yol kesip veya baskın yapıp mala ve cana tecavüz, kamu düzenini ve asayişini ihlâl etmek*” olarak tanımlanmaktadır.¹⁷ Tarihsel açıdan bakıldığında siyasi, sosyal ve ekonomik buhran dönemlerinde sık rastlanan suç eylemlerinden biridir eşkîyalık.¹⁸ Osmanlı'da, bilhassa Anadolu topraklarında, toplumsal düzeni

¹⁶ “Şakî” kelimesinin çoğulu olan “eşkîya”, sözlükte “bahtsız, fenâ hareketli, haylaz, habîs; haydut, yol kesen” manalarına gelmektedir. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat: Eski ve Yeni Harflerle*, (yay. haz. Aydın Sami Güneyçal), Ankara 1999, s. 1170.

¹⁷ Ali Bardakoğlu, “Eşkîya”, *DİA*, C. 11, İstanbul 1995, s. 463. Bu konuda tarihçi Eric Hobsbawm “yasalara göre, saldırıp zor kullanarak soygun yapan bir çeteye dahil herhangi bir kimse”yi haydut olarak nitelendirmektedir (Hobsbawm, *Haydutlar*, (çev. Fatma Taşkent), Logos Yay., İstanbul 1990, s. 9). Osmanlı coğrafyasında eşkîyalık eylemlerini inceleyen araştırmacıların “eşkîya”yı nasıl tanımladıklarına bakıldığında, Örneğin Ege’de eşkîyayı mercek altına alan Sabri Yetkin, eşkîya için “başkaldıran” tabirini kullanmıştır. Yetkin’in ifadesiyle “başkaldıran” insan, bir bakıma kendisini “ezen” düzene karşı, kabul edebileceğinden fazla “ezilmeme” hakkını” kullanandır (Yetkin, *Ege’de Eşkîyalar*, TVY Yay., İstanbul 2003, s. 3). Karen Barkey ise eşkîyalığın “yapay bir toplumsal kurgu” olduğunu ileri sürer. Barkey’e göre, eşkîya ne toplumsal yapıyı yıkmaya ne de devleti geleneksel anlamda tehdit etme amacı güdüyordu. Eylemlerinin arka planında kayda değer bir ideolojileri olmayan eşkîyalar, sistemin boşluklarını kullanıyordu. Barkey, “eşkîyalığın devlet için ciddi bir tehdit olmadığını, tam aksine devlet politikalarının bir yan ürünü olduğunu” belirtir (Barkey, *Eşkîyalar ve Devlet: Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (çev. Zeynep Altok), TVY Yay., İstanbul 2011, s. 23-24). Bu bağlamda W. J. Griswold da eşkîyalar “nefret ettikleri bir yaşamdaki kaçıp sığınacakları bir yer peşindeydiler; yoksa bir devlet ya da hanedan kurma peşinde değil”diler demektedir. Griswold, *Anadolu’da Büyük İsyan 1591-1611*, (çev. Ülkü Tansel), TVY Yay., İstanbul 2000, s. 174.

¹⁸ Müteba İlgürel, “Osmanlılar’da Eşkîyalık Hareketleri”, *DİA*, C. 11, İstanbul 1995, s. 467. Fernand Braudel, 16. yüzyılın sonlarına doğru Akdeniz toplumlarında eşkîyalığın arttığını, yoksulluk ve aşırı nüfusun köylü isyanlarını doğurduğunu; ayrıca fetret dönemlerinde eşkîyaların çoğaldığını söyler (Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), C. II, Eren Yay., İstanbul 1990, s. 69-70). Bu bağlamda Eric Hobsbawm da ekonomik krizin yaşandığı ve halkın yoksullaştığı dönemlerde eşkîyalığın bir salgın halini aldığını; kıtlık, savaş ve idarî düzenin bozulması gibi felaketlerin de eşkîyalığı arttıran nedenler olduğunu vurgular (Hobsbawm, *age.*, s. 14). Aslında genel yaklaşım, eşkîyalığın sosyo-ekonomik nedenlerden ortaya çıktığı yönündedir. Bkz. Yetkin, *age.*, s. 4; Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası “Celâli İsyanları”*, YKY, İstanbul 2009, s. 14. Diğer taraftan eşkîyalığın ortaya çıkışında coğrafi faktörlerin de etkili olduğunu ileri süren görüşler vardır. Bu konuyla ilgili W. J. Griswold’un çalışmaları öncü olsa da kapsamlı bir değerlendirmeyi Sam White “Osmanlı’da İsyan İklimi: Erken Modern Dönemde Celâli İsyanları” adlı kitabında yapmıştır. Bkz. Griswold, *age.*, s. 39-40; White, *Osmanlı’da İsyan*

sarsacak bu tür eylemler 16. yüzyılın sonlarından itibaren devleti kaygılandıran bir hal almaya başlamıştı. Batıda ve doğuda devam eden savaşlar, mevcut toprak rejiminde başlayan bozulma, nüfus artışı, mali sahada yaşanan krizler, artan vergiler, halkın fakirleşmesi, devlet otoritesinin zayıflaması gibi etkenlere bağlı olarak gelişen olumsuz koşullar çeşitli grupları eşkıyalık eyleminin faileri haline getirmişti.¹⁹ Nitekim sarıca, sekban ve levent denilen terhis edilmiş, işsiz güçsüz dolaşan eli silahlı askerler,²⁰ iş bulamayan medreseliler (suhteler), kapıkulu askerleri (yeniçeri, altıbölük sipahileri), ehl-i örf takımı,²¹ Çingenler²² eşkıyalığa yönelen gruplardı.

Belgelerde ekseriyetle “harâmî”, “ehl-i fesâd”; ayrıca “şakî/eşkîyâ”, “serkeş” yahut “yol kesen” (kuttâ‘-i tarîk/kuttâu‘t-tarîk) olarak tanımlanan bu kimseler,²³ yerleşim birimlerinden uzakta, bilhassa dağlık ve ormanlık alanlarda gizlenirdi. Nitekim 14 Mayıs 1560’ta Vize dağlarında çok sayıda harâmî toplanmışken,²⁴ 18 Ekim 1576’ta Istranca ve Çorlu dağlarında yuvalanan harâmîler, güvenlikten sorumlu kişilerce öldürülmüştü.²⁵ Öte yandan 22 Nisan 1585’te yazılan hükümde, Vize ve Çatalca arasında yer alan Devletli Ağaç Derbendi’nde ağaçlar gelişip çoğalınca eşkıyaların burada toplandıkları ve yoldan geçen Müslümanları katledip mallarını yağmaladıkları bildirilmekteydi. Bu sebeple derbent civarındaki Vize, Midye, Pınarhisarı, Çatalca ve Çorlu kadılıkları halkının ellerinde baltayla zikredilen yere gidip oradaki ağaçları kesmesi, eşkıyaya yatacak ve barınacak yer bırakmaması emredilmişti.²⁶

Şunu da belirtmek gerekir ki, eşkıyalara yataklık eden ve onların çalıp çırptıklarından nemalanan ortakları da yok değildi. Örneğin 1560 senesinde

İklimi: Erken Modern Dönemde Celâli İsyanları, (çev. Nurettin Elhüseyni), Alfa Yay., İstanbul 2020.

¹⁹ İlgürel, *agm.*, s. 467.

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Cezar, *Osmanlı Tarihinde Levendler*, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları, Çelikkilt Matbaası, İstanbul 1965; Mücteba İlgürel, “Levent”, *DİA*, C. 27, Ankara 2003, s. 150.

²¹ Akdağ, *age.*, s. 15-20.

²² Akdağ, *age.*, s. 140-141.

²³ Kaynaklarda eşkıya için “Celâlî, eşirrâ, haramzâde, türedi, haydut (hayduk) ve uğur” tabirleri de kullanılmıştır. İlgürel, *agm.*, s. 467.

²⁴ BOA, *MHM.d*, nr. 3, s. 374, hüküm no: 1104, 18 Şaban 967. Ayrıca bkz. Volkan Ertürk, “XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Vize Sancağında Eşkîyalık Faaliyetleri (1553-1574)”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, C. X, S. 12, (Bahar 2012), s. 102.

²⁵ BOA, *MHM.d*, nr. 28, s. 35, hüküm no: 84, 25 Receb 984.

²⁶ BOA, *MHM.d*, nr. 58, s. 31, hüküm no: 93, 21 Rebî‘ü’l-âhir 993.

Çorlu civarlarında 6 harâmînin dolaştığı haberi alınıp izleri sürülmüş ve 6 harâmîden 4’ü Bergos’da yaralı olarak yakalanmıştı. Yapılan sorgulamada yataklarının Çorlu ve Karaevli denilen yerde, kaçan 2 eşkıyanın da Malkara civarında olduğu öğrenilmişti. Yakalanan eşkıyalar mahkemede bazı zimmîler hakkında “*yatağımız ve şerikimiz ve ba’zı esbâb dahi virdük...*” diye itirafta bulunmuştu.²⁷ Bu durum, bir takım kimselerin hem eşkıyaya yardım ve yataklık ettiğini hem de kendilerine yarar sağladıklarını göstermektedir.

Öte yandan kimi yerlerde ise halkın yağmala hadiseleri karşısında sessizliğine, olup biteni görmezden gelişine tanıklık edilmektedir. Bununla ilgili örnek 1583 tarihli bir hükümde karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki, Çatalca kazasından ayrılıp İstanbul’a doğru yola çıkan Mevlana Süleyman, Çorlu’ya bağlı Kemaller köyünde konaklamış ve gece harâmîler köyü basıp Süleyman’ın 4 adamını okla yaralayıp yanında bulunan mal ve elbiselerini gasp etmişlerdi. Mevlana Süleyman, o gece olanları tüm köy halkının bildiğini; ancak hiç kimsenin üstüne düşmediğini, hatta herkesin gözden kaybolduğunu dile getirmişti. Köy halkı, Mevlana Süleyman’ın başına gelenler karşısında çaresizlik ve korkudan olsa gerek susup sinse de, birileri eşkıyaların civarda çekinmeden keyfi hareket etmesine sessiz kalmamıştı. Nitekim o gece Çorlu’da bir dükkânda 15 kadar yaylı ve oklu kişilerin toplandığı ihbar edilmişti. Hadisenin araştırılması için Hüseyin Çavuş görevlendirilmiş; şüpheli ve töhmet altında olanların bulunup sorgulanması, suçluların ortaya çıkarılması ve gasp edilen malların da sahibine teslim edilmesi emredilmişti.²⁸

Çorlu kazası ve civarında talan ve yağmanın baş aktörleri olan haydutlar genelde 5, 10, 15, 20 kişilik gruplar halinde hareket ediyordu.²⁹ Bu silahlı gruplar, kimi yerlerde 40-50 ya da 70 kişiden oluşuyordu.³⁰ Eşkîyalık eylemi için bir araya gelen “yoldaşlar” arasında, Mustafa Akdağ’ın da belirttiği üzere “soy, mezhep ve din birliği” bulunmuyordu³¹. Örneğin Silivri, Vize, Ereğli ve Çorlu kadılarına gönderilen 17 Şubat 1574 tarihli hükümde anlatılan hadisenin failleri Müslim ve gayrimüslimlerden oluşan eşkıya güruhuydu. Eşkîyalar, Silivri kazasının Halkalı köyünden Mürüvvat adlı

²⁷ BOA, *MHM.d*, nr. 3, s. 546, hüküm no: 1603, 3 Safer 968.

²⁸ BOA, *MHM.d*, nr. 49, s. 18, hüküm no: 68, 22 Rebî’ü’l-evvel 991.

²⁹ BOA, *MHM.d*, nr. 3, s. 374, hüküm no: 1104, 18 Şaban 967; nr. 6, s. 616, hüküm no: 1356, 9 Zi’l-hicce 972; nr. 75, s. 163, hüküm no: 310, 4 Zi’l-hicce 1013.

³⁰ BOA, *MHM.d*, nr. 26, s. 179, hüküm no: 486, 10 Cemâziye’l-evvel 982; nr. 28, s. 35, hüküm no: 84, 25 Receb 984.

³¹ Akdağ, *age.*, s. 117.

sipahinin evini basıp ırgatlarını öldürmüş ve cesetlerini de suya bırakmışlardı.³² Diğer taraftan hırsızlık ve eşkıyalık suçlarından hapis yatan Kara Veli'nin aranan suç ortakları hem zimmî hem de Müslüman kimselerdi.³³

Çorlu'da eşkıyalık olaylarının failleri arasında askerî sınıf mensupları da yer alır. 24 Kasım 1604'te yazılan hükümde, Çorlu ve civarındaki kazalarda yeniçeri ve acemi oğlanı namı altında birtakım eşkıya ve levent takımının zuhur ettiği belirtilmişti. Bunlar geceleyin evleri basıp, yollara inip kadın ve oğlan çekip, halkın mal ve erzaklarını yağmalyordu.³⁴ Benzer bir hadise 23 Nisan 1605'te yazılan hükümde de yer almaktadır. Yine Çorlu ve çevresindeki kazalarda zuhur eden eşkıyanın, aynı şekilde yollara ve bellere inip, geceleri ev basıp, bazı yerlerde toplanıp adam öldürüp, malları yağma edip, kadın ve oğlanları çekip “*envâ-i fesâd ve şenâ'at üzre oldukları*” bildirilmişti. Durumun araştırılıp “*fesâd ve şenâ'atleri*” sabit olanların haklarından gelinmesi; hadisenin failleri eğer yeniçeri ve bölük halkından ise isim, resim ve bölükleriyle yazılması, dirliklerinin de kesilmesi emredilmişti.³⁵ Her iki olayın araştırılması ve suçluların bulunup cezalandırılması için önceden yeniçeri çavuşu olan Ali adlı kişi görevlendirilmişti.

Askerî sınıfın kanun dışı hareketlerini konu alan bir diğer emirde ise, Çorlu ve çevresindeki kazalarda sipahi ve yeniçeri adı altında zuhur eden fesat ehlinin ellerinde balta, başlarında bere, üzerlerinde yağmurlukla gezdiği ve her türlü kötülüğün failleri olduğu belirtilmişti. Suçluların ekâbir çiftliklerinde,³⁶ koyun ve sığır mandıralarında, hass-ı hümâyûn ve vakıf köylerinde ya da civar kasaba ve köylerde olup olmadıklarının araştırılıp her

³² BOA, *MHM.d*, nr. 23, s. 301, hüküm no: 655, 25 Şevval 981.

³³ BOA, *MHM.d*, nr. 24, s. 60, hüküm no: 169, 5 Zi'l-hicce 981.

³⁴ BOA, *MHM.d*, nr. 75, s. 317, hüküm no: 659, 2 Receb 1013.

³⁵ BOA, *MHM.d*, nr. 75, s. 273, hüküm no: 580, 4 Zi'l-hicce 1013.

³⁶ Zengin ve nüfuzlu kişiler, köylüye faiz karşılığında borç vermiş; ancak borcunu ödeme güçlüğü çeken köylü, geçim kaynağı olan arazisini devretmek zorunda kalmıştı. Bu kişiler, bu yolla kırsalda büyük çiftlikler tesis etmişti. Toprağı elden çıkan köylü ya göç etmekte ya da kalıp, önceden tasarrufunda olan ve kendisi için ekip biçtiği topraklarda ırgat olarak çiftlik sahiplerine hizmet etmekteydi. 16. ve 17. yüzyıla ait kayıtlara bakıldığında, Edirne civarındaki çiftliklerin ekserisi bu şekilde kurulmuştu. Bu çiftlik sahiplerinin çoğunluğu askerî sınıf mensubu olup tefecilik yapmaktaydılar. Bkz. Cezar, *age.*, s. 62-65; Akdağ, *age.*, s. 59-66; Halil İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I: klasik Dönem (1302-1606) siyasal, kurumsal ve ekonomik gelişim*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul 2010, s. 330.

neredeyseler yakalanmaları için emir verilmişti.³⁷ Bu ifadelerden hareketle denilebilir ki, tarımsal ve hayvansal üretim alanları eşkıyalar için bir nevi sığınak konumunda olup çiftlik sahipleri, eşkıya gruplarıyla ortaklaşa hareket ederek halkın can ve mal güvenliğini tehdit etmekteydiler.³⁸ Nitekim 1699 senesinde Edirne mollası, Çorlu ve diğer kaza naiplerine gönderilen hükümde, Edirne civarında çiftlik sahibi müteferrika, çavuş ve sair askerilerin çoban, Çingene ve diğer fesat ehliyle birlikte ev basma, halkın mal ve erzakını yağmalama, yollara inip gelen geçenleri rencide etme ve adam öldürme gibi suçları işledikleri belirtilmişti. Ayrıca bölgede bulunan has korularında izinsiz avlandıkları bildirilip gereğinin yapılması için emir verilmişti.³⁹

Belgelerde, talan ve yağmayı meslek edinenler arasında Çingene gibi gezgin gruplar ile çoban ve ırgat takımının olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Örneğin 7 Temmuz 1596 tarihli hükümde Haslar, Çorlu ve Ereğli civarlarındaki nahiye ve köylerde bazı zimmîler ile yanaşma ve ırgatların kendi hallerinde olmadıkları, gizliden ve açıktan “*fesâd ve şekâ üzre*” oldukları belirtilip yakalanmaları için emir verilmişti.⁴⁰ 15 Aralık 1565'te yazılan bir başka hükümde, Rumeli'den ırgatlık için veya başka sebeplerle gelip Vize, Çorlu, Hayrabolu, Silivri, Babaeski ve Pınarhisar kazalarında bulunan korularda ve serbest timarlarda toplanan Çingene, levent ve Tatar takımının yanlarında harp aletleriyle birlikte atlara binerek köy köy dolaşip Müslümanların cariyelerini ve hizmetkârlarını yoldan çıkarttıkları (ızlâl/ıdlâl), esbaplarını aldıkları, evlerini yaktıklarına dair bölge halkının şikâyetinde bulunduğu bildirilmekteydi. Bunun üzerine bölgede kefilsiz levent istihdam edilmemesi ve altı aydan fazla ırgat çalıştırılmaması hususunda halka tembihte bulunulmuş ve fesat çıkardığı sabit olan leventlerin yakalanıp

³⁷ Yeliz Karataş, 18 Numaralı Mühimme Zeyli (H. 1013-1015/M. 1604-1607) (vr. 1-130) (İnceleme-Metin indeks), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017, s. 414.

³⁸ Suraiya Faroqhi, bunun altında yatan nedeni yerel güçlerin topraklarını genişletmek istemesine bağlamaktadır. Şöyle ki, zengin ve politik nüfuzlu çiftlik sahipleri başka yerlerden gelip kendilerine hizmet eden kimseleri, köylüleri korkutup kaçırmak için kullanmaktaydı. Böylece, şiddete maruz kalan köylü toprağını terk etmek zorunda kalacak ve boşalan topraklar onların mülkiyetine geçecekti (Faroqhi, “Krizler ve Değişim 1590-1699”, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi: 1600-1914*, C. 2, ed. Halil İnalcık-Donald Quataert, (çev. Ayşe Berkay-Süphan Andıç, Serdar Alper), Eren Yay., İstanbul 2006, s. 577-581; Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, s. 333). Öyleyse diyebiliriz ki, mevcut yaşamlarını arkada bırakan yoksul ve işsiz bekârlar, askeriler için güç ve maddi menfaat elde etmek için bir araçtı.

³⁹ BOA, *MHM.d*, nr. 111, s. 64, hüküm no: 217, evâsıt-i Safer 1111.

⁴⁰ BOA, *MHM.d*, nr. 74, s. 48, hüküm no: 158, 11 Zi'l-ka'de 1004.

küreğe gönderilmeleri emredilmişti⁴¹. 1691 yılı Aralık ayında ise Çorlu'dan Babaeski (Baba-yı Atîk)'ye kadar olan bölgede yolculara zulmeden bazı levent, kuttâu't-tarîk ve Çingene takımının zuhur ettiği ve bunların ele geçirilip cezalandırılmaları için emir yazılmıştı.⁴²

Burada yeri gelmişken şunu belirtmek gerekir ki, Marmara ve çevresinde zengin ve nüfuzlu kişilere ait çok sayıda çiftlik mevcut olup bu çiftliklerdeki tarımsal ve hayvansal üretim için gerekli olan iş gücü kaynağının büyük bir kısmı Rumeli'den gelen göçmenler tarafından karşılanırdı. Diğer bir ifadeyle çiftlik ve sürü sahipleri ucuz iş gücü ihtiyaçlarını ekseriyetle “Arnavut ve keferle levent” takımından karşılar ve bunlar “ırgat, “çoban”, “hizmetkâr” olarak çiftliklerde istihdam edilirdi.⁴³ Ancak zaman içerisinde, yağma ve talan hadiselerinde aktif rol oynayan “keferle leventler” ya da “Arnavut keferesi” bölge için tehlike unsuru haline gelmişti. Nitekim 23 Nisan 1605 senesinde yazılan hükümde Çorlu, Bergos, Baba ve Hasköy'de Sırp ve Arnavut çoban adıyla çok sayıda eşkıyanın türediği belirtilmişti. Bunlar Rumeli'nin İzadi, Prizrin, Serez ve Arnavut kazalarından gelmişti. Kimi çoban ve kimi de işsiz olan bu gürühtan 15-20 kadar kişi, bir yakınlarının da yardımıyla Kırkkilise sancağında kışlamak bahanesiyle toplanmış; yol kesip, ev basıp, adam öldürüp, soygunculuk yapıp, civarda büyükbaş hayvan ve ambarlarda tahıl bırakmamışlardı. Bu durum hububat fiyatlarının dörder beşer akçeden kırkar ellışer akçeye çıkmasına ve bölgede hububat sıkıntısı çekilmesine de sebebiyet vermişti. Dahası mağdurların ifadesine göre, bahsi geçen güruhun her biri çavuş, yeniçeri ve voyvoda yakını olduğu için yaptıkları zulüm ve kötülöklere ses çıkartılmamıştı. Hadisenin teftiş edilip araştırılması için Rodosçuk kadısına ve mal müfettişi Mürseb-zâde Abdullah Efendi'ye emir verilmişti.⁴⁴

Bu noktada şunu sormak gerekir ki, doğup büyüdüğü yerleri bırakıp iş bulma ümidiyle Marmara ve çevresine gelip, bölgedeki tarımsal alanlarda emeğini kiralayan ya da her hangi bir meslek grubunda yer alamayıp işsiz kalan bu insanları “aşırılığa kaçan” hareketlerin failleri olmaya iten nedenler neydi? Tarımsal sahada düşük ücret karşılığı emek sarf eden bu kişilerin arzuladıkları hayatlara kavuşamadıkları anlaşılır bir durumdur. Yeni yaşam

⁴¹ BOA, *MHM.d*, nr. 5, s. 260, hüküm no: 663, 22 Cemâziye'l-evvel 973; Ertürk, *agm.*, s. 102.

⁴² BOA, *MHM.d*, nr. 102, s. 82, hüküm no: 367, 20 Rebî'ü'l-evvel 1103.

⁴³ Akdağ, *age.*, s. 95-96.

⁴⁴ Selçuk Demir, *75 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s. 1-171)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2008, s. 223-224.

yerlerine uyum sağlayamama, işsizlik, yoksulluk ve belki de yerel halkın dışarıdan gelenlere karşı tutumu, dışlanmışlık gibi etmenlerin yanı sıra bölgedeki zengin ve nüfuzlu kişiler tarafından himaye görmek çoban/ırgat takımını, yeni bir kimlikle “bir eşkıya olarak” kendisini var etme çabasına itmiş olabilir mi? Çünkü eşkıyalık, yoksul ve işsiz/başboş kişilere para, sınırlı da olsa bir güç ve hatta bazıları için “nam” sağlıyordu. Bu doğrultuda ister levent, ister gezginci guruplar, isterse ırgat/çoban takımı olsun eşkıyalık, bu insanlar için yeni bir meslek/geçim yolu ve yeni bir kimlik demektir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, hangi sebeplerle olursa olsun yağmalama, adam kaçırmaya ve adam öldürme gibi suçlarını işleyen bir kişinin yaptıkları ne mağdur ne de toplum nazarında masumlaştırılmazdı. Nitekim Çorlu ve civardaki diğer kaza birimlerinde eşkıyanın zulüm ve zorbalığından mustarip olan halk, bu konuda yetkililere şikâyet dilekçeleri sunmuştur. Bu doğrultuda devlet, bölgede eşkıyalığı önlemek için bir takım tedbirler alma yoluna gitmiştir. Şöyle ki, öncelikle eşkıyalığın zuhur ettiği yerlerde olayların “teftiş ve tefahhus” edilmesi için kadı, naip, çavuş, yeniçeri serdarları, ayan ve iş erleri gibi yetkililer görevlendirilir ve eşkıyalık suçuyla itham edilen kişilerin “fesâd ve şenâ’atleri aşikâr/zâhir” olduğunda yakalanmaları ve “şer’le haklarında lâzım gelenin icrâ olunması” emredilirdi. Suçu sabit olanlara ise genelde hapis, kalebent, kürek yahut sürgün cezalarının verildiği görülür.⁴⁵

2. Hırsızlık

Osmanlı döneminde kamusal düzeni tehdit eden sosyal problemlerden biri de hırsızlık⁴⁶ olup Çorlu’da gerçekleşen hırsızlık hadiseleri hususunda arşiv kayıtları bizleri bilgilendirmektedir.

Tetkik edilen belgelerde hırsızlık “sirkat” ya da “serika” kelimeleriyle tabir edilmiştir. Mesela 24 Aralık 1571 tarihli hükümde, Çorlu’da Kasap Veli oğlu Osman’ın, gece Müslümanların evlerini ve dükkânlarını açıp, bu mekânlardaki esbapları “serika” eylediği; ayrıca daima harp aletiyle gezip “fesâd ve şenâ’at üzre” olduğu kaydedilmişti. Mahkemeye giden birçok Müslüman da bu kişinin yaramazlıklarına şahitlik etmişti. Nihayetinde Osman hapsedilip kürek cezasına çarptırılmıştı.⁴⁷

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Esra Yakut, “Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkîyalık ve Cezalandırılması”, *Kebikeç: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S. 33, (Dosya: Şaki, Celali, Asi), Ankara (2012), s. 21-34.

⁴⁶ Bu suçun tarifini şu şekilde açıklamak mümkündür: “Başkasına ait koruma (hırz) altındaki belli değerlerde bir malı mülk edinme kasdıyla gizlice almaya hırsızlık denir.” Aydın, *age.*, s. 184.

⁴⁷ BOA, *MHM.d*, nr. 10, s. 296, hüküm no: 478, 6 Şaban 979.

Yukarıdaki hırsızlık olayında Kasap Veli oğlu Osman'ın bu suçu tek başına icra ettiği görülmektedir. Ancak incelenen bazı kayıtlarda, örneğin Çingenelerin grup halinde hırsızlık yaptıkları tespit edilmiştir. Nitekim 1573 senesine ait hükme göre, Çingene takımından Kara Çomak oğlu İlyas, kardeşi Çotaz ve kayınları, Çorlu'da nalbant dükkânında kalan Acem tüccarlarının epey mücevherlerini çalmışlardı. Fakat adı geçen Çingenelerin hırsızlık suçu bu olayla sınırlı değildi. Çingeneler, bahsedilen hadiseden önce, Silivri'de bir tekkede konaklayan eski Selanik Nazırı Bali Çavuş'un gümüş bir kılıcını, yağmurluğu ve tülbendini; ayrıca Pîr Ahmed denilen kişinin de bazı eşyalarını çalmışlardı. Bu olaylar üzerine Çingenelerin nerede olursa olsunlar yakalanmaları için emir verilmişti.⁴⁸ İfadelerden de anlaşıldığı üzere, hırsızlık suçunun failleri olan Çingeneler, hırsızlığı bir meslek haline getirerek geçimlerini başkalarına ait malları çalarak sağlamaktaydı.

Öte yandan 16 Mart 1574 tarihinde Vize, Silivri, Bergos ve Çorlu kadılarına yazılan hükümde ise karşımıza hırsızlık suçunun failleri olarak “kefere leventler” çıkmaktadır. Bölgede kimi meslek mensupları, kefare leventlere yardım ve yataklık etmekte ve bazı yerel görevliler de rüşvet karşılığında onları serbest bırakmaktaydı. Şöyle ki, söz konusu kazalardaki değirmenciler, değirmenlerine üçer dörder kefare levent alırken, bazı bıçkıcı kefereler de dağlarda ve korularda kendilerine barınaklar yapıp yanlarında onar ya da on beşer kefare levent barındırıyordu. Bunların dışında Çorlu ve Bergos civarında kimi Yörük ve celepler de koyunlarını kışlatmak için yerleştikleri kışlaklarda atlı ve yataklı levent besliyordu. Buralarda yuvalanan kefare leventler, ilkbaharda dağlar ve yollarda fesatlık ediyor; sığır, koyun ve kovan çalıyor, ele geçirildiklerinde ise voyvodalar akçelerini alıp onları serbest bırakıyordu. Ola ki ele veren birileri olursa da onların evlerini yakıp zulmediyorlardı. Bu durum karşısında merkezden gelen emir ise değirmenlerde, dağlarda bıçkıcıların yanında ve çobanlar arasında kefilsiz adam bulundurulmaması, töhmet altında olanlar ve fesatlık çıkaranların suçu sabit ise yakalanıp İstanbul'a gönderilmeleri yönündeydi.⁴⁹

Yukarıda kefare leventlerin sığır, koyun ve kovan çaldığından bahsedildi. Esasında hırsızların hedefinde ilk sıralarda küçük veya büyükbaş hayvan sahiplerinin olduğunu söylersek yanıltıcı olmaz. Örneğin 1572 senesinde Çorlu ve Bergos kadılarına gönderilen hükümde, Aydın oğlu olarak bilinen Yorgi ve Yani adlı zimmiler, İsrail isimli kişinin 30 kadar koyununu almıştı.

⁴⁸ BOA, *MHM.d*, nr. 23, s. 55, hüküm no: 115, 9 Cemâziye'l-âhir 981.

⁴⁹ BOA, *MHM.d*, nr. 23, s. 337, hüküm no: 750, 23 Zi'l-ka'de 981.

Tutuklu oldukları anlaşılan zanlıların, voyvoda hapsinde “*kayd ü bend ile*” İstanbul’a gönderilmeleri emredilmişti.⁵⁰

Dikkat çeken hadiselerden biri de güvenlikten sorumlu kişilerin hırsızlık suçunun failleri olmasıdır. 1564 tarihli kayıтта, Sultan Bâyezıd Han Evkafı mütevellisi Mehmed, Çorlu kadısının evinde kaldığı gece evin duvarının delinip “*sebet ile esbâbı*”nın çalındığını iddia etmişti. Hadise subaşına sorulduğunda alaycı bir ifadeyle “*bunda katar ile develer zâyi’ olur; kande kaldı ki sebet ile esbâb serika oluna*” diyerek suçlamayı reddetmişti. Ancak subaşının bu beyanı ne kendisini ne de aseslerini temize çıkarmamış; zincire vurulup hapsolunmaları ve olayın araştırılması istenmişti. Burada sanıklara işkence edilmesi ve Mehmed’in esbabını çalanların ortaya çıkartılması emredilmişti.⁵¹

Hırsızlık suçunu işleyen failler için öngörülen yaptırımlar hususuna da kısaca değinmek gerekirse, İslam hukukuna göre hırsızlık suçu tüm unsurlarıyla icra edilirse suçluya verilecek ceza sağ elinin bilekten kesilmesidir.⁵² Ancak Osmanlı’da hırsızlık suçu için had cezası yerine ta’zir cezası grubunda yer alan ölüm, hapis, çeşitli para cezaları, küreğe mahkûm olma,⁵³ kalebentlik ve sürgün cezaları uygulanmıştır.⁵⁴ Nitekim yukarıdaki örnek hükümlerde hapis ve kürek cezalarının verildiği, hatta hırsızlık suçuyla itham edilen kişilerin suçlarını itiraf etmeleri için gerekirse işkenceye⁵⁵ başvurulduğu görülmektedir.

⁵⁰ BOA, *MHM.d*, nr. 19, s. 285, hüküm no: 573, 29 Rebî’ü’l-evvel 980.

⁵¹ “...*töhmət-i sâbıkaları müseccel olup mücib-i örf olanları örf-i ma’rûf ile görüp mezkûrun esbâbın serika idenler kimler ise zuhûra getirüp habs idüb...*” BOA, *MHM.d*, nr. 6, s. 139, hüküm no: 296, 18 Rebî’ü’l-evvel 972.

⁵² Menekşe, *age.*, s. 109.

⁵³ Uriel Heyd, 16. yüzyıldan itibaren kürek cezasının yaygın hale geldiğini ileri sürer. Heyd’e göre, Osmanlı donanmasının büyümesi ve harp zamanlarında yeni gemilerin inşa edilmesi ve bunların mürettebatını karşılama ihtiyacı, çok geniş bir kürekçi mürettebatını gerekli kılmıştı. Eğer gönüllü olarak kâfi sayıda insan seferber edilemezse, kürekçi ihtiyacı harp esirleri ve diğer kölelerden karşılanırdı. Şayet bunların da tedariki yeterli değilse suçlular ve suçlu olduğu iddia edilenler, bu gerekli insan gücünün önemli bir kaynağını oluştururdu. (Heyd, “Eski Osmanlı Ceza Hukukunda Kanun ve Şeriat”, (trc. Selâhaddin Eroğlu), *AÜİFD*, C. 26, S. 1, Ankara (1984), s. 650). Öte yandan İdris Bostan, Osmanlılarda hırsızlık ve benzeri suçların kürek cezasının altı aydan başladığını söylemektedir (Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersân-i Âmire*, TTK, Ankara 1992, s. 219).

⁵⁴ Ali Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, C. 17, İstanbul 1998, s. 395.

⁵⁵ Bu konuda bkz. Mustafa Avcı, “Hukuk Tarihimizde Hukuka Aykırı Deliller Sorunu: İşkence (Örf-i Maruf) Uygulaması”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 147, (Aralık 2003), s. 45-76.

3. Darp/Yaralama ve Cinayet

Tetkik edilen mühimme defterlerinde darp/yaralama ve cinayet⁵⁶ olaylarında kayda geçirilen mağdurların tamamı erkek olup, cinayete kurban giden erkelerden 1'i müderris, 1' yeniçeri ağası ve 3'ü hayvan tüccarıydı. Diğer bir kişinin ise mesleği hususunda bilgi verilmemiştir.

22 Eylül 1588 tarihli hükümde yer alan darp hadisesinde mağdur, Çorlu'da sakin olan Dergâh-ı Mualla müteferrikalarından Ayas'dır. Bu kişi, bir dava için hasımlarıyla birlikte mahkemeye gitmiş; ancak kadı tarafından mahkemeden kovulmuştu. Kadının Ayas'a karşı tavrı hasımları için de bahane olmuş olsa gerek ki, onlar da Ayas'a küfredip onu darp etmişlerdi. Diğer taraftan kadının hangi sebepten dolayı Ayas'ı mahkemeden kovduğu belirtilmemiştir. Fakat ahali de kadıdan hoşnut ve memnun değildi. Anlaşılan o ki, kadı, mesleğiyle çelişen söz ve davranışları ahaliye karşı da gösteriyordu. Durum böyle olunca hem kadı hem de Ayas'ın hasımlarının İstanbul'a gelmeleri emredilmişti.⁵⁷ Divan'da çözüme kavuşturulacak olan bu davada, görevini suiistimal eden kadıya ve Ayas'a şiddet uygulayan kişilere ne tür bir ceza verildiği bilinmiyor. Ancak kanunlara aykırı davranan kadıların görevden alındığı,⁵⁸ sürgün ya da hapsedildiğini gösteren pek çok örnek mevcuttur.⁵⁹

11 Mart 1582 tarihli hüküm ise bir yaralama olayını konu almaktadır. Burada, halka zarar verdikleri bilinen Rodosçuk'ta bulunan Kara Piri ve arkadaşları ile Çorlu'da bulunan Kara Hüseyin ve diğer kazalardaki suç ortakları, Cafer b. Abdullah isimli yeniçeriye yaralayıp mallarını gasp etmişlerdi. Bu kişilerin yakalanıp mahkemeye çıkartılmaları emredilmişti.⁶⁰

Cinayet hadiselerine gelirse, ilk olarak üzerinde duracağımız dava 1574 senesinde Çorlu'da Müderris olan Nureddin'in öldürülmesiyle ilgilidir. Bu cinayette ne maktulün ölü bulunduğu yer ne cinayet aleti ne de öldürülme şekli belirtilmiştir. 16 Mart 1574'te yazılan hükümde, olayda şüpheli ve

⁵⁶ İslam hukukunda adam öldürme ve yaralama suçlarının cezası kısastır. Ancak maktulün yakınları suçluyu affederse ya da kısastan vazgeçip diyet isterse, kısas cezası uygulanmaz. Aydın, *age.*, s. 201.

⁵⁷ BOA, *MHM.d.*, nr. 64, s. 146, hüküm no: 381, 1 Zi'l-ka'de 996.

⁵⁸ Örneğin 1581'in Eylül ayında Çorlu kadısı Muslihiddin, görevini kötüye kullandığı ve ehl-i örf ile birlikte halka zulmettiği için görevden alınmıştı. Yasemin Beyazıt, "Osmanlı İlmiye Bürokrasisinde Merkez-Çevre İletişimine Dair Sorunlar (XVI. Yüzyıl)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXIX, S. 47, Ankara (2010), s. 164.

⁵⁹ Rümeyza Kars, "Osmanlı Devleti'nde İlmiye Mensuplarına İlişkin Yozlaşmanın Mühimme Defterlerindeki Yansımaları (1600-1800)", *Mecmua: Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 10, İstanbul (2021), s. 355.

⁶⁰ BOA, *MHM.d.*, nr. 47, s. 3, hüküm no: 5, 15 Safer 990.

töhmets altında olanların bulunması ve suçları sabit ise hapsedilmeleri emredilmiştir.⁶¹ İlerleyen günlerde soruşturmanın seyrine bakıldığında ise, Müderris Nureddin'in katledilmesinde bir şüphelinin adı geçmekteydi. Bu kişi Nureddin'in meslektaşı olup Hezargrad kazasında Teke Medresesi'ne yeni tayin edilen Bali Bey'di. Muhtemelen Bali Bey ile Nureddin Efendi arasında bir husumet olup bu yüzden Bali Bey, Nureddin'in öldürülmesinde zan altında kalmıştı.⁶² Ancak 28 Ağustos 1574 tarihinde yazılan hükümde, Müderris Nureddin'in katledilmesinde Hasköy'de timar sahibi alaybeyi oğlu Mehmed'in parmağı olduğu anlaşılmıştı. Mehmed'in hem eşkıyalık yaptığı bilinmekte hem de Çorlu müderrisini öldürdüğü ağızlarda dolaşmaktaydı. Bu sebeple Mehmed'in ele geçirilmesi ve hapsedilmesi emredilmiştir.⁶³

Çorlu kazasında gerçekleşen diğer bir cinayet, faili meçhul olup mağdur, yeniçeri ocağı ağalarından Mahmud idi. Çorlu kazasına bağlı bir köyde ikamet ettiği belirtilen Mahmud, yaşadığı köy civarında katledilmişti. Failinin kim olduğu bilinmiyordu; ancak maktulü "*kendü kulları mı veyâhut eşkıyâ tâifesi mi katleylemiştir*" denilerek kim tarafından öldürüldüğünün araştırılması istenmiş, şüpheli ve töhmets altında olanların sorgulanması için emir verilmişti.⁶⁴

Belgelerde, hayvan alım-satımıyla uğraşan kişilerin fail ya da mağdur olduğu suç olaylarına da tesadüf edilmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere, Çorlu, İstanbul'un et iâşesinin tedarikinde önemli bir fonksiyona sahipti. İstanbul'un ihtiyacı olan kasaplık koyunlar bölgede bulunan kışlaklarda belirli aralıklarda kışlatılır ve peyderpey İstanbul'a sevk edilirdi. Bu durum, Çorlu'da hem celeplerin katil ya da maktul olduğu cinayet olaylarını hem de hayvan hırsızlıklarını gündeme getirmektedir.

Bunlardan ilki, 1576 senesinde Hızır adlı hayvan tüccarının katledilmesi olayıdır. Hızır Selanikli olup, Malkara kazasına bağlı Karapınar köyünden Bekir ile birlikte koyunlarını satmak için yollara düştüklerinde Çorlu kazasından Hamamcı İsa'ya, bedelini sonradan almak üzere, altışar akçe karşılığında 40 koyun satmışlardı. Sonrasında Bekir ve Hızır, koyunların akçesini almak için İsa'nın evine giderler. İşte Hızır'ın öldürölme hadisesi de İsa'nın evinde cereyan eder. Olayın görgü tanığı Bekir'in çobanı Yorgi adlı

⁶¹ "...bu bâbda mazanne ve müttehem olanları ele getürüp onat vechile şer'le teftiş eyleyüp göresin mezkûru kim katleyledüğü şer'le sâbit oldukdan sonra muhkem habs idüp arz eylesin." BOA, MHM.d, nr. 23, s. 322, hüküm no: 716, 23 Zi'l-ka'de 981.

⁶² BOA, MHM.d, nr. 24, s. 93, hüküm no: 251, 14 Zi'l-hicce 981.

⁶³ BOA, MHM.d, nr. 26, s. 179, hüküm no: 486, 10 Cemâziye'l-evvel 982.

⁶⁴ Durmuş Kandira, 84 Numaralı Mühimme Defteri (Tahlil-Metin), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995, s. 16.

zimmîdir. Onun ifadesiyle gecenin ilerleyen vakitlerinde İsa ve Bekir, celep Hızır'ı balta ile katletmiş ve kendisi de olup biteni pencereden izlemişti. Yine Yorgi'nin söylediğine göre, beytülmal emini olan Hürrem ve Cafer, Bekir'i bulmuş; ancak Bekir, onlara 5 bin akçe vererek ellerinden kurtulmuştu. Yazılan emirde, şüphelilerin yakalanması ve celep Hızır'ı katlettikleri şerle sabit ise kaçmalarına fırsat verilmeden hapsedilmeleri söylenmiştir. Ancak cinayet suçunda iddia edilenin aksine zanlıların suçları sabit değilse köyde soruşturma yapılması istenir. Burada köy halkı, cinayetle suçlanan kişilerin "iyi hallerine" mi yoksa "yaramazlıklarına" mı şahitlik ederler, eğer "yaramazlıkları" hususunda ifade verirlerse suçluların hapsedilmeleri emredilir.⁶⁵

Diğer cinayet vakasında ise, 1592 senesinde Çorlu yakınlarında bulunan iki celep öldürülmüştü. Bu olayın failleri Hayrabolulu Memi ile yoldaşları Tatar Recep, Nazar, kayını Halil ve Topçu Yusuf'tur. Memi ve suç ortakları mahkemede, iki gayrimüslim celebi öldürdüklerini ve celeplerin yanlarında bulunan 8 bin akçeyi alıp aralarında taksim ettiklerini; bundan başka 3 sığır çalıp, sığırlardan birini Memi evinde boğazladığını ve diğer ikisini de yoldaşlar alıp götürdüklerini itiraf etmişlerdi. Bu beş suçlunun İstanbul'a gönderilmeleri için emir verilmiş ve yolda kaçmamaları için de görevlilerin gerekli ihtimamı göstermesi istenmişti.⁶⁶ Bu hadisede sadece cinayet değil aynı zamanda hırsızlık suçu da işlenmiş olup faillerin, kısa yoldan maddi kazanç ve menfaat elde etmek için suç işleme eğilimi gösterdikleri söylenebilir.

Son olarak ele alacağımız cinayet suçu, 1573 senesinde gerçekleşmiş olup hem olay mahallî hem de cinayetin işleniş biçimi hususunda ayrıntılara ulaşmak mümkündür. Bu hadisede maktul, Çorlu kazasına bağlı Karasınır köyünden Behram'dır. Bu kişinin öldürülmesiyle ilgili olarak Şirmerd ve Pervane adlı kişiler suçlanmış ve hapsedilmişti. Ancak Şirmerd ve Pervane, kendilerine isnat ettirilen bu suçun faillerinin Selanik kazasından Sarı Veli'nin kardeşi Kana isimli celep ile Şuayib oğlu Nuh olduğunu söylemişlerdir. Onların anlatımıyla hadise şu şekilde meydana gelmişti: Şirmerd ve Pervane, Karasınır köyünde Mehmed'in havlusunda içki içtikleri esnada Kana, Şuayib ve önceden Malkara kazasında bir gayrimüslimi öldürüp zindandan kaçan Mustafa ile 3 gayrimüslim fisk ederken Kana şiş ve Şuayib de kılıç ile Behram'ı katletmişti. Sonrasında Kana ve Şuayib firar etmiş, onların yerine Şirmerd ve Pervane tutuklanmıştı. Bu durum üzerine suçluların nerde olursa olsun bulunup yakalanması ve Evren Çavuş

⁶⁵ BOA, *MHM.d*, nr. 27, s. 290, hüküm no: 693, 23 Zi'l-ka'de 983.

⁶⁶ BOA, *MHM.d*, nr. 69, s. 274, hüküm no: 542, 1 Rebî'ü'l-evvel 1001.

tarafından durumlarının tahkik edilmesi için emir verilmişti.⁶⁷ Bu olayda maktul ve failler arasında bir husumet var mıydı bilemiyoruz; ancak böyle bir içkili ortamda herkesin sarhoş olduğu düşünülürse, zanlıların alkolün tesiriyle öfke kontrollerini sağlayamadıkları ve saldırganlaşarak cinayeti işledikleri ileri sürülebilir.

4. Zina

Zina, “aralarında nikâh akdi bulunmayan bir erkek ve kadının cinsi ilişkileri” olarak tanımlanmaktadır.⁶⁸ Zina suçunun ispat şartları yerine getirilirse suçlulara had cezası uygulanır;⁶⁹ ispat şartlarının oluşmaması durumunda ise failler için ta‘zir cezası öngörülürdü⁷⁰.

Tetkik edilen mühimme defterleri içerisinde iki hüküm zina suçunu konu almaktadır. Bu durum Çorlu ve civarında zina suçunu işlemeye eğilimin az olduğuna delil sayılabilir.

Söz konusu hükümlerin birincisinde, 1571 senesinin Ağustos ayında Çorlu’nun Hacışirmed köyünden beş kadın merkeze şikâyet edilmişti. Hacışirmed köyü halkı, bu kadınlar hakkında şikâyetlerini şu şekilde gerekçelendirmişlerdi: “*Nefise bint-i Selver ve Kamer bint-i Leylâ ve Zarîfe bint-i Leylâ ve Zünnûn bint-i Leylâ ve Leylâ bint-i Nasûh nâm hâtûnlar eyü hâtûnlar değillerdir; yaramazlık ile meşhûre oldukları müsecceldür.*” İfadelerden anlaşıldığı üzere, adı geçen beş kadın, köyde hal ve tavırları beğenilmeyen ve uygunsuz davranışlar sergileyen kadınlar olarak tanımlanıyordu. Yeri gelmişken belirtelim ki, kişi içinde yaşadığı toplumun norm ve kurallarına uymama eğilimi gösterdiğinde onun üzerinde toplumsal kontrolü sağlayacak mekanizme, Osmanlı modelinde, devletin yanı sıra ahalidir. Mahalle/köy ahalisi, sapma eğilimi gösteren kişiyi ihbar/şikâyet edebilir, hatta onun, yerleşim yerinden ihraç edilmesini talep edebilirdi.⁷¹ Örnek hükme baktığımızda ise, köy halkı bu kadınlardan şikâyetçi olmuştu. Hem köy halkının şikâyeti üzerine hem de daha önceden de gayri ahlâkî filleri tescillenmiş olan bu kadınların yakalanarak hapsedilmeleri emredilmişti.⁷² Ancak beş kadının yakalandıkları takdirde kaç yıl hapse

⁶⁷ BOA, *MHM.d*, nr. 22, s. 162, hüküm no: 317, 26 Rebî‘ü’l-evvel 981.

⁶⁸ Aydın, *age.*, s. 189.

⁶⁹ Daha önce de ifade edildiği üzere, bu ceza, suçlunun medenî durumuna göre 100 değnek sopa ya da recm olarak belirlenmiştir.

⁷⁰ Aydın, *agm.*, s. 479.

⁷¹ Bkz. Zübeyde Güneş Yağcı, “Osmanlı Taşrasında Kadınlara Yönelik Cinsel Suçlarda Adalet Arama Geleneği”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, C. VI, S. 2, (Aralık 2005), s. 56-59.

⁷² BOA, *MHM.d*, nr. 12, s. 413, hüküm no: 812, 7 Rebî‘ü’l-âhir 979. Suçun unsur ve ispat şartlarında görülen eksiklikten dolayı Osmanlı ceza hukukunda bu tür suçlar için ta‘zir cezası

mahkûm edildikleri ve salıverilme durumlarıyla ilgili maalesef malumat sahibi değiliz. Yine de şu kadarını ifade etmek mümkün ki, Osmanlı kanunlarında genellikle hapis cezasının uzunluğu belirtilmez. Hapis süresi, işlenen suçun niteliğine göre hâkimin takdirine bırakılmıştı. Diğer taraftan fetvalarda, suçlunun “tövbe ve iyi hal” gösterene kadar hapiste tutulacağı belirtilmekte ve mahpusun kefalet yoluyla salıverilmesine de imkân tanınmaktaydı.⁷³ Bu durumda komşu, akrabalar veya kadı, fuhuş yapan kişinin “iyi hal ve pişmanlığına” kefil olup dilekçe verdikleri takdirde suçlu serbest bırakılıp evine dönebilmekteydi.⁷⁴

1571 tarihli hükümde dikkat çeken bir diğer husus ise, kadınlardan sadece Leylâ bt. Nasûh’un baba adıyla diğerlerin ise anne adıyla kaydedilmiş olmasıdır.⁷⁵ Dahası Kamer, Zarîfe ve Zünnûn adlı kadınların anne adının Leylâ olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum, söz konusu üç kadının Leylâ bt. Nasûh’un kızları mıydı sorusunu akla getirmektedir; çünkü tesadüfen aynı anne ismini taşıyan kadınların bir araya gelmesi zor gözükmemektedir. Şayet durum böyleyse Leylâ ve kızları bu işi birlikte meslek edinmişti.⁷⁶ O halde

verilmekteydi ve bu doğrultuda fail/failler umumiyetle sürgün ve hapis cezasına çarptırılmaktaydı. Bkz. Esra Yakut, “Tanzimat Döneminden Önce Osmanlı Hukukunda Evlilik Dışı İlişkilere Verilen Cezalar”, *Kebikeç*, S. 31, Ankara (2011), s. 261-274.

⁷³ Uriel Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, Cambridge University Press, 1973, s. 302.

⁷⁴ Fariba Zarinebaf, *Crime and Punishment in İstanbul 1700-1800*, University of California Press, California 2010, s. 108.

⁷⁵ Hukukî belgeler incelendiğinde görülecektir ki, fuhuş yapmakla itham edilen kadınların ekseriyeti baba isimleriyle kaydedilmiştir. Muhtemelen yukarıdaki dört kadın, evlilik dışı bir ilişkinin çocukları olmaları hasebiyle anne isimleriyle belirtilmişler. Çünkü İslâm hukukuna göre, gayrimeşru bir ilişki sonucu dünyaya gelen çocuk ile babası arasında soybağı kurulamaz. Bu durumda çocuğun nesebi anne aracılığıyla sürdürülür ve çocuk, annesinin nesebine kaydedilir. Cihan Osmanağaoğlu, “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Zina Suçu ve Cezası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 66, S.1, (2008), s. 167-168.

⁷⁶ Osmanlı döneminde çocukların, fuhuşta ebeveynleriyle birlikte çalıştıklarına yahut ebeveynleri tarafından çalıştırıldıklarına dair örnekler sunmak mümkündür. Örneğin 18. yüzyılda Şam’ın El-Sab Tevâli Mahallesi’nde ikamet eden bir kadın ve kızı kötü ahlâklı olarak tanımlanmış ve evlerinde, akraba olmayan kadın ve erkeklerle bir araya geldikleri iddia edilmişti. Yine Şam’da geçen başka bir vakada, Badra bt. Hasan b. Fayad isimli kadın, evinde yabancıların kızı Amîna ile ilişkide bulunmalarına izin vermekle suçlanmıştı (Abdul-Karim Rafeq, “Public Morality in 18th Century Ottoman Damascus”, *Revue du Monde Musulman et de la Méditerranée*, S. 55-56/1-2, 1990, s. 182). Diğer bir örnekte ise, İstanbul’da yaşayan ve fuhuş meslek edinen Ayşe isimli kadın, kızını da fuhuşa bulaştırmış ve defalarca sürgün edilmişti (Yakut, “Osmanlı Hukukunda Evlilik Dışı İlişkilere Verilen Cezalar”, s. 266). Öte taraftan 1573 senesinde Halep’te gezginci olan garipler ve Çingeneler, satın aldıkları kul ve cariyeler ile kendi ailelerindeki kadın ve kızları süsleyerek pazarlamakta ve halkı fuhuşa teşvik

Leylâ ve kızlarını fuhşa yönelten sebeplerin neler olduğu sorgulanması gereken bir diğer husustur. Dönemin Çorlu kazasında ikamet eden Leylâ, kimsesiz yahut dul ve yoksul bir kadın mıydı? Geçimini sağlayacak maddi araçlardan veya kazançtan yoksun olduğu için mi hayatını idame ettirmek adına bu yola kendisi ve kızları sürüklenmişti?⁷⁷ Eğer fuhuş yoluyla geçimini temin etme yolunu seçti yahut seçmek zorunda kaldıysa yaşadığı coğrafyada “kötü kadın” olarak damgalanmış; muhtemelen kızları da damgalanan anneleriyle birlikte aynı kaderin kurbanları olmuşlardı.

Zina suçuyla ilgili ikinci olay ise, 1613 senesinde, Çorlu sakinlerinden olan bir kadının fahişelik yaptığı iddiasıdır. Çorlu kadısına gönderilen emirde, fahişelik suçuyla itham edilen kadının mahkeme huzuruna getirtilerek yargılanması ve ahvalinin tarafsız ve adil kişilerden soruşturulması istenmişti.⁷⁸

5. Ev Basma

Çorlu'da “ev basma” hadiselerine de tanıklık edilmektedir. Bu tür hadiseler hırsızlık, tecavüz ve cinayet gibi birçok suç eylemini içinde barındırıyordu. Örneğin, 15 Şubat 1574 tarihli Çorlu kadısına gönderilen hükümde, Darende Kurt'un evi Bali, Mahmud ve Hacı İsa adlı kişiler tarafından basılmıştı. Bu kişiler, gece Kurt'un evini basıp evdeki esbapları çalmışlar ve Kurt'un bakire kızını kaçırmış tecavüz etmişlerdi. Yakalanıp hapsedilen Bali, Mahmud ve Hacı İsa'nın suçları sabit ise küreğe konulmak üzere İstanbul'a gönderilmeleri emredilmişti.⁷⁹ Diğer bir örnek hükümde ise, 1582 senesinin Ocak ayında Çorlu'da Yeniçeri İbrahim, kardeşinin oğlu ve pederi; ayrıca Ahmed oğlu Mehmed ve Topçu Mehmed adlı kişilerle birlikte Yeniçeri Mehmed adlı kişi seferdeyken geceleyin onun evini basıp, hanımına işkence edip ve evinde olan esbabını yağmalamışlardı. Faillerin mahkemeye zorla getirilmeleri için emir verilmişti.⁸⁰ Anlaşılan o ki, bu türden eylemlerde iş, askerlik veya farklı sebeplerle bir süreliğine evinden uzağa gitmek zorunda kalan erkeklerin yalnız, korunmasız ve savunmasız durumda olan eşleri ve

etmekteydiler. Bu yüzden cezalandırılmaları istenmişti. BOA, *MHM.d*, nr. 23, s. 75, hüküm no: 152, 23 Cemâziye'l-âhir 981.

⁷⁷ Örneğin İstanbul'da fuhuş yapan kadınların, kentin en yoksul kadınları olduğu bilinmekteydi. (Zarînebaf, *age.*, s. 91). Erken modern dönem Avrupa Fransa'sında da durum farklı değildi. Fahişelikle geçimini sağlayan kadınlar, genelde yoksul ailelerden geliyordu. Diğer taraftan hizmetçi veya tekstil işçisi olan düşük gelir sahibi kadınlar da fuhuş ağına sürükleniyordu. Robert Jütte, *Erken Modern Avrupa'da Yoksulluk ve Sapkınlık*, (çev. Bengü Kurtege-Sefer), Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul 2011, s. 184.

⁷⁸ BOA, *MHM.d*, nr. 78, s. 421, hüküm no: 1081, 14 Rebî'ü'l-evvel 1022.

⁷⁹ BOA, *MHM.d*, nr. 23, s. 288, hüküm no: 622, 23 Şevval 981.

⁸⁰ BOA, *MHM.d*, nr. 42, s. 169, hüküm no: 536, 23 Zî'l-hicce 989.

çocukları şiddet, tecavüz, hırsızlık gibi menfi olaylarla karşı karşıya kalıyordu.

Yukarıdaki münferit olayların haricinde Çorlu'da eşkıyaların yol kesme, adam öldürme, hırsızlık suçlarının yanı sıra ev basma eylemlerine de sıkça rastlanmaktaydı. Örneğin 1578 senesinde bir grup eşkıya, Çorlu'nun Sarılar köyünden Yeniçeri Şaban'ın evini basıp Şaban'ı ve onu kurtarmaya gelen akrabası Alagöz'ü katledip evini de yağmalamışlardı.⁸¹

Sonuç

Bu çalışmada, mühimme kayıtlarındaki veriler ışığında Çorlu'da ortaya çıkan suçlar tespit edilip suç türleri eşkıyalık, hırsızlık, darp/cinayet, zina ve ev basma şeklinde kategorize edilerek değerlendirildi.

Çorlu'da sık görülen suç eylemlerinden biri eşkıyalıktı denilebilir. Bu suçun failleri içerisinde levend, Çingene, çoban ve ırgat takımının yer aldığı görülmüştür. Diğer taraftan Çorlu'da şiddet olaylarına karışanlar içerisinde askerî sınıf mensupları da göze çarpmaktadır. Bu sınıf mensuplarından kimileri doğrudan şiddetin faili değildi; ancak bazı grupları himaye etmeleri şiddeti dolaylı yollardan desteklediklerini açıkça göstermektedir. Örneğin bölgeye iş bulma umuduyla gelip ırgat/çoban olarak askerî sınıf mensuplarına ait çiftliklerde istihdam edilen göçmenlerden kimileri, bu sınıfa mensup kişilerin himayesinde olup eşkıya olarak türemişlerdi.

Öte yandan Çorlu'da kasaplık hayvan ticaretiyle uğraşan kişilerin şiddet ve hırsızlık olaylarında karşımıza çıkması dikkat çekicidir. Bu durum, bölgenin İstanbul'un et iâşesinde tedarik ve sevkiyat noktalarından biri olmasından kaynaklanır. Bundan dolayı şehirde işlenen cinayet suçlarında ceplerin fail ya da mağdur/maktul olduğu görülmüştür. Ayrıca hırsızlık suçlarında esbap, para ve değerli eşyaların yanı sıra küçük ve büyükbaş hayvanların çalınan mallar içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Çorlu'da görülen asayiş problemlerinden biri de zina suçudur. Ancak bu suçla ilgili iki hadiseye tesadüf edilmiştir. Bu suçun faili kadınlar olmakla birlikte diğer cinsel suçlarda kadınların mağdur olduğu görülmüştür. Örneğin ev basma hadiselerinde kadınlar, şiddet ve tecavüze maruz kalmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken diğer bir konu da kişileri suç işlemeye iten nedenlerdir. İşsizlik, yoksulluk, şahsi menfaatler, öfke/nefret, cinsiyet, alkol gibi pek çok değişken, kişileri suç ve sapkınlık olaylarının failleri haline getirdiği söylenebilir.

⁸¹ BOA, *MHM.d*, nr. 33, s. 372, hüküm no: 763, 6 Muharrem 986; nr. 35, s. 101, hüküm no: 386, 13 Cemâziye'l-âhir 986.

Asayişin sağlanması için alınan tedbirlere gelince, merkeze yapılan şikâyetler doğrultusunda olaylarla ilgili gerekli tahkikat ve teftişin yapılması için mübaşir veya çavuş görevlendirilir; suçluların bulunup yakalanması emredilirdi. Suçu sabit olanlar ya mahallinde cezalandırılır ya da hapsedilip İstanbul'a gönderilir ve merkezde yargılanırdı. Suçun türüne göre genelde hapis, sürgün ve kürek cezaları verilmiştir.

Kaynakça

Arşiv Vesikaları

BOA, Bâb-ı Asaî Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A. DVNS. MHM.d)

BOA, MHM.d, nr. 3, 6, 10, 12, 19, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 33, 35, 42, 49, 58, 64, 69, 71, 74, 75, 78, 102, 106, 108, 111.

Tetkik Eserler

AKDAĞ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası "Celâli İsyanları"*, YKY, İstanbul 2009.

ALTUN, Sema, "XVII. Yüzyıl Sonlarında İstanbul-Edirne Arasındaki Menziller ve Bazı Menzileş Köyler", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 39, 2006, s. 75-99.

AVCI, Mustafa, "Hukuk Tarihimizde Hukuka Aykırı Deliller Sorunu: İşkence (Örf-i Maruf) Uygulaması", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 147, (Aralık 2003), s. 45-76.

AYDIN, M. Akif, "Ceza", *DİA*, C. 7, İstanbul 1993, s. 478-482.

AYDIN, M. Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yay., İstanbul 2012.

BARDAKOĞLU, Ali, "Eşkîya", *DİA*, C. 11, İstanbul 1995, s. 463-466.

BARDAKOĞLU, Ali, "Hırsızlık", *DİA*, C. 17, İstanbul 1998, s. 384-396.

BARKEY, Karen, *Eşkîyalar ve Devlet: Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (çev. Zeynep Altok), TVY Yay., İstanbul 2011.

BEYAZIT, Yasemin, "Osmanlı İlimiye Bürokrasisinde Merkez-Çevre İletişimine Dair Sorunlar (XVI. Yüzyıl)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXIX, S. 47, Ankara (2010), s. 157-176.

BOSTAN, İdris, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersân-i Âmire*, TTK, Ankara 1992.

BOYNUKALIN, Mehmet, "Suç", *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 453-457.

CEZAR, Mustafa, *Osmanlı Tarihinde Levendler*, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Yay., Çelikköy Matbaası, İstanbul 1965.

DEMİR, Selçuk, *75 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s. 1-171)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2008.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat: Eski ve Yeni Harflerle*, (yay. haz. Aydın Sami Güneşçel), Ankara 1999.

DÖNMEZER, Sulhi, *Kriminoloji*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., İstanbul 1981.

EMECEN, Feridun, "Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*, C. 3, S. 5, (2005), s. 107-139.

- ERTÜRK, Volkan, "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Vize Sancağında Eşkıyalık Faaliyetleri (1553-1574)", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, C. X, S. 12, (Bahar 2012), s. 97-107.
- FAROQHI, Suraiya, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler: Kent Mekânında Ticaret, Zanaat ve Gıda Üretimi 1550-1650*, (çev. Neyyir Kalaycıoğlu), TVY Yay., İstanbul 2000.
- FAROQHI, Suraiya, "Krizler ve Değişim 1590-1699", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi: 1600-1914*, C. 2, ed. Halil İnalcık-Donald Quataert, (çev. Ayşe Berktaş-Süphan Andıç, Serdar Alper), Eren Yay., İstanbul 2006.
- FERNARD, Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), C. II, Eren Yay., İstanbul 1990.
- GRISWOLD, W. J., *Anadolu'da Büyük İsyân 1591-1611*, (çev. Ülkü Tansel), TVY Yay., İstanbul 2000.
- Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne, C. 3, 1. Kitap, (haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı), YKY, İstanbul 2006.
- HEYD, Uriel, "Eski Osmanlı Ceza Hukukunda Kanun ve Şeriat", (trc. Selâhaddin Eroğlu), *AÜİFD*, C. 26, S. 1, Ankara (1984), s. 633-652.
- HEYD, Uriel, *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, Cambridge University Press, 1973.
- HOBBSAWM, Eric, *Haydutlar*, (çev. Fatma Taşkent), Logos Yay., İstanbul 1990.
- İLGÜREL, Mücteba, "Levent", *DİA*, C. 27, Ankara 2003, s. 149-151.
- İLGÜREL, Mücteba, "Osmanlılar'da Eşkıyalık Hareketleri", *DİA*, C. 11, İstanbul 1995, s. 466-469.
- İNALCIK, Halil, *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I: klasik Dönem (1302-1606) siyasal, kurumsal ve ekonomik gelişim*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul 2010.
- JUTTE, Robert, *Erken Modern Avrupa'da Yoksulluk ve Sapkınlık*, (çev. Bengü Kurtege-Sefer), Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul 2011.
- KANDIRA, Durmuş, *84 Numaralı Mühimme Defteri (Tahlil-Metin)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.
- KARATAŞ, Yeliz, *18 Numaralı Mühimme Zeyli (H. 1013-1015/M. 1604-1607) (vr. 1-130) (İnceleme-Metin indeks)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.
- KARS, Rûmeysa, "Osmanlı Devleti'nde İlmiye Mensuplarına İlişkin Yozlaşmanın Mühimme Defterlerindeki Yansımaları (1600-1800)", *Mecmua: Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 10, İstanbul (2021), s. 347-368.
- MENEKŞE, Ömer, "Osmanlı'da Zina Cezası Olarak Recm", *Marife*, C. III, S. 2, Konya (2003), s. 7-18.
- MENEKŞE, Ömer, *XVII. ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Hırsızlık Suçu ve Cezası*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1998.
- OSMANAĞAOĞLU, Cihan, "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Zina Suçu ve Cezası", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHFM)*, C. 66, S.1, (2008), s. 109-178.
- Osmanlı Belgelerinde Çorlu*, (haz. Nuran Koltuk), Çorlu Belediyesi Yay., İstanbul 2017.

- RAFEQ, Abdul-Karim, "Public Morality in 18th Century Ottoman Damascus", *Revue du Monde Musulman et de la Méditerranée*, S. 55-56/1-2, 1990, s. 180-196.
- ŞENEL, Mine, *Çorlu Kazası'nın Tarihçesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1964.
- WHITE, Sam, *Osmanlı'da İsyan İklimi: Erken Modern Dönemde Celâli İsyanları*, (çev. Nurettin Elhüseyni), Alfa Yay., İstanbul 2020.
- YAĞCI, Zübeyde Güneş, "Osmanlı Taşrasında Kadınlara Yönelik Cinsel Suçlarda Adalet Arama Geleneği", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 2, (Aralık 2005), s. 51-81.
- YAKUT, Esra, "Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkîyalık ve Cezalandırılması", *Kebikeç: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S. 33, (Dosya: Şaki, Celali, Asi), Ankara (2012), s. 21-34.
- YAKUT, Esra "Tanzimat Döneminden Önce Osmanlı Hukukunda Evlilik Dışı İlişkilere Verilen Cezalar", *Kebikeç: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S. 31, Ankara (2011), s. 261-274.
- YETKİN, Sabri, *Ege'de Eşkîyalar*, TVY Yay., İstanbul 2003.
- ZARINEBAF, Fariba, *Crime and Punishment in İstanbul 1700-1800*, University of California Press, California, 2010.